

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

ראש השנה

ראש השנה - יום של התחדשות הדעת

תוכן הענינים

א' - תפילה של התחדשות הדעת - 1 | ב' - יום של התחדשות הדעת - 3 | ג' - שבת של התחדשות הדעת - 5

אוי אוי אוי, אוי אוי, אוי אוי. והם בכך וצעקו. "ברוך" פירושו מבורך, אבל צריך להשקיע את כל הכוחות במילה הזו. "ברוך" פירושו: "תודה לך ה'! אנחנו מברכים אותך. אנחנו אוהבים אותך ה'". ואז "אתה" - אתה! אתה!

איזו חוויה זו היתה! מי שהתפלל מעריב של ראש השנה בשיבה, יצא משם בן אדם חדש. כך גם שאר התפילות, והיום-טוב כולו - קשה לתאר עד כמה התפילות השפיעו עלינו. אין ספק שיצאנו משם עם ראש חדש מכפי שהיה לנו קודם לכן.

הכנה דין

אכן, איננו מסוגלים לדברים מעין אלו; כבר מאוחר, ובין כה וכה לא היינו מסוגלים להשתוות אליהם. היתה זו חוויה שלא ניתן לשחזר אותה כאן באמריקה. אבל זה לא פוטר אותנו; חובה עלינו לעשות את מה שאנחנו כן מסוגלים - ואנחנו מסוגלים להרבה. גם אנחנו יכולים, במידה רבה, ליצור לעצמנו ראש חדש לקראת השנה החדשה.

ולכן אנחנו נבחר לכל הפחות מספר רעיונות, דברים שאנחנו מסוגלים לאחוז בהם, ושיסייעו לנו להתכונן לראש השנה. ואם ישאר לנו זמן בסוף השיחה, נדבר גם על מוצאי ראש השנה - הלא היא שבת. השנה שבת חלה מיד לאחר ראש השנה, וזוהי הזדמנות מיוחדת שעלינו לנצלה.

תזכורת - למי?

והנה, האופן שבו ראש השנה מוזכר ומתואר בתורה הוא "יום תְּרוּעָה יְהִי לָכֶם" (במדבר כט, א) - יום של תקיעת שופר. ובמקום אחר התורה מסבירה מעט על המטרה של תקיעת שופר - "זְכֹרֶן תְּרוּעָה" (ויקרא כג, כד), היינו שאנחנו נזכרים על ידי התרועעה. כאשר אנחנו תוקעים בשופר, הקב"ה יזכיר לעצמו אודותינו, ויאציל עלינו מברכתו לכבוד השנה החדשה.

א' - תפילה של התחדשות הדעת

הכנות של הרגע האחרון

סיומה של השנה הולך ומתקרב במהירות, ולכן טוב יהיה אם נקדיש מעט זמן כדי לדבר על ראש השנה. כמובן שיש כל כך הרבה מה לומר, כל כך הרבה רעיונות חשובים שעליהם צריכים לדבר, אבל מה לעשות? אין לנו כרגע את האפשרות לשבת במשך עשר שעות ולדבר - וגם אילו היתה לנו אפשרות כזו, לא היה די בזמן הזה כדי להתכונן לראש השנה. לשם כך נזדקק לימים על גבי ימים, שעות על גבי שעות.

אני זוכר כיצד היינו מתכוננים לראש השנה בסלבודקה. כבר מראש חודש אלול היה נמסר 'שמועס' (שיחת מוסר) מדי יום ביומו, ולא שלוש פעמים בשבוע כפי שהיה בשאר ימות השנה. במשך חודש אלול כולו היינו מתכוננים לראש השנה, ואנחנו, בני השיבה, שוחחנו בינינו כל הזמן על יום הדין. וככל שראש השנה הלך והתקרב, האוויר בשיבה נספג באווירה של רצינות, של כובד ראש. כל מחשבותינו היו: "אנחנו הולכים ומתקרבים ליום הדין".

מעריב דסלבודקה

צריך להבין איך זה היה נראה; כשסוף סוף הגיע ראש השנה, היה זה מחזה שלא יאומן. איני יכול לשכוח את המעמד הזה. כולנו ישבנו בבית המדרש - מלאים רגש, מחשבות ואימת הדין. עברנו חודש שלם של הכנה, וכעת הגיע סוף סוף ליל ראש השנה.

שליח הציבור פותח ב"ברכו את ה' המבורך", ובעקבותיו מגיעה שאגה אדירה שהרעידה את קירות בית המדרש: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד!" ואז כולם התיישבו בשקט. כשהתיישבו, היה שקט מוחלט. ואז, כולם יחד, פתחו בברכה הראשונה של קריאת שמע, במילה "ברוך": "ברוך,

- קודם כל להבין מה שאומרים, ואז להאמין בזה, להשיב אל ליבנו כמה שיותר את אמיתותם של יסודות האמת.

יסודות האמת

אילו יסודות-אמת? יש כמה וכמה. קודם כל, שהקב"ה מאזין לנו; הוא חי וקיים, ושומע אותנו ומאזין לנו. "כי אתה שומע!" ואם נמשיך לומר לעצמנו את המילים הללו ולחשוב עליהן, הרי שבבוא הזמן נזכה לקנות את המבט האמיתי הזה.

יסוד-אמת נוסף: שהקב"ה שולט עלינו ועל גורלנו. כאשר אנחנו מבקשים ממנו שירפא אותנו, שיעזור לנו עם הפרנסה, עם הילדים, עם הענין הזה ועם הענין ההוא, הרי שבזה אנחנו מזכירים לעצמנו שהוא זה שקובע את גורלנו - ולא אנחנו.

התפילה היא אפוא חיים שלמים של קניית ערכי אמת, השקפות אמת, וידיעות אמת - אמונה, ביטחון, אהבת ה', יראת ה'; התפילה כוללת בתוכה כל כך הרבה, כי כל מילה היא יהלום נוסף. "אתה!" "ברוך!" "מכלכל חיים בחסד!" "מוריד הגשם! מודים!" "רפאנו!" "ברך עלינו!" בתפילה אנחנו ממלאים את ראשו בידיעות החשובות ביותר, וכל אחת מהן מתחזקת עוד ועוד, ככל שחוזרים עליה שוב ושוב. מי שחושב - קונה דעת. זו המטרה האמיתית של התפילה; לקנות בדעת שלנו את כל הידיעות הללו.

הניתוח והגלידה

ומדוע יש תפילות שנענות? כי הקב"ה רוצה לעודד אותנו בכך שהוא ממלא את מבוקשנו. "הו", אומר השי"ת, "אם אתה באמת חושב שאני מאזין, אזי אני באמת מאזין. אתה קונה דעת חדשה, ובכך משיג שלמות גדולה בעולם הזה, ואני רוצה לעודד אותך בזה".

נכון, הקב"ה לא בהכרח נותן לנו בדיוק את מה שנבקש, כי מי אמר שזה טוב לנו? משל למה הדבר דומה, לילד שזקוק לניתוח, כגון כריתת שקדים או אפנדיציט וכדו', והרופא עומד כעת לקשור אותו לשולחן הניתוחים ולהתחיל בניתוח. אלא שהענין כלל אינו מוצא חן בעיני מיודענו הילד, שמנצל רגע שבו הרופא אינו מביט לכיוונו, מזנק מהשולחן, ויוצא בריצה מבית החולים, ושם את פעמיו הישר אל חנות הממתקים.

כעת הוא הולך ברחוב כשבידו גביע גלידה בגובה קילומטר, ומלקק בהנאה. אה! זה נקרא לחיות! מי צריך ניתוחים כשאפשר ללקק גלידה?

אבל מה קורה אז? האבא, שמצליח סוף סוף לתפוס אותו בצווארון, אומר לו: "נראה לך שזה מה שטוב בשבילך? אני אראה לך מה טוב בשבילך!" ואז מגיע הסטירה. האבא נותן לו 'פאטש', וגביע הגלידה מתעופף אל-על ונוחת בתעלה שבצידי הכביש. ואז האבא גורר את

זוה מיד מעורר אותנו לשאלה: איזה מין דבר הוא זה, שאנחנו מזכירים לה? הלא ברור לכל שאינו זקוק לתזכורת מצדנו! הוא חושב עלינו כל הזמן, ואינו שוכח אותנו אף לא לרגע.

הלא זהו יסוד באמונתנו - מחויבים אנו להאמין, להבין, ולחשוב תמיד, שהקב"ה מביט על כל אחד ואחד מאיתנו - "ה' עֵינָיו מְשִׁטָּוֹת בְּכָל הָאָרֶץ" (דברי הימים ב', טז, ט). הוא אינו גורע את מחשבתו ממך, אף לא לרגע קט. מה הכוונה אם כן שאנחנו תוקעים בשופר ומזכירים את פסוקי הזכרונות, ובכך אנחנו מזכירים לה' אודותנו?

תזכורת עצמית

נתחיל אפוא עם העקרון הבא, שהוא אחד מיסודי היסודות - והוא חשוב במיוחד עבור ראש השנה, שבו אנחנו שוהים זמן רב בבית הכנסת.

כי הנה לכאורה יש לשאול, מדוע אנחנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה דברים שאותם אנחנו רוצים? הלא אם אנחנו זקוקים לדבר פלוני, ה' יתן לנו אותו בין כה וכה, ואם הוא החליט שהוא אינו רוצה להעניק לנו את זה, בוודאי שזה לא טוב עבורנו, והוא לא יתן לנו את זה. מה תועלנה אם כן תפילותינו? הענין כולו נראה מיותר לחלוטין.

התשובה לכך טמונה בפירושה של המילה 'להתפלל'. הסכיתו ושמעו כעת מהי הגדרתה של מילה זו; זה חשוב. אנחנו מוצאים בתורה שיעקב אמר ליוסף: "רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָּלְגְתִּי" (בראשית מח, יא) - פירושו, לא **השנתי** שאראה אי פעם את פניך. 'פילל' פירושו אפוא 'לחשוב', ו'להתפלל' פירושו 'לגרום לעצמך לחשוב'.

שינוי הראש

הו - זה כבר סיפור אחר לחלוטין; לתפילה יש תפקיד אחר לגמרי מכפי שחשבנו. אנחנו תמיד הבטנו על התפילה כאמצעי שכנוע. כמו העני שעומד בפני העשיר ומתחנן: "אנא, רחם עלי!" ומנסה לדבר אל ליבו של האיש, כך גם אנחנו רגילים להתייחס לתפילה באופן דומה. אנחנו מנסים להשפיע על ה' לשנות את דעתו.

אך לא ולא! דעתו העליונה והמושלמת של הקב"ה אינה אמורה להשתנות, ואין זו מטרתנו. תפילה פירושה שהאדם משנה את הדעת **שלו עצמו**. הדעת שלנו היא זו שצריכה להשתנות. ואיך עושים זאת? איך משנים את הדעת? באמצעות תפילה - לגרום לעצמנו לחשוב.

אל תחשבו שזה דבר קטן. קניית דעת היא אחת השלמויות העיקריות שלשמן באנו לעולם. זהו קנין גדול והישג אמיתי. במקום שתהיה לנו ראש של בהמה, דעת מגושמת, ביכולתנו להפך את הדעת שלנו בכך שנמלא אותה בדפוסי חשיבה של התורה. וזהו יסודה של התפילה

אז כנראה שחכמים פתחו קונקורדנציה, חיפשו את האותיות ז-כ-ר, וכך בחרו להם עשרה פסוקים.

אך לא - טיפשות לומר כן. כל פסוק נבחר כלימוד, כיסוד שעליו מוטל עלינו לחשוב. מי שמתפלל מוסף וחושב על הפסוקים שאותם הוא אומר, חושב על מה שהם מלמדים אותנו, הרי שבזה הוא קונה דעת חדשה.

בונים תיבה לשנה החדשה

אתן לכם דוגמא אחת, כדי שתבינו טוב יותר את כוונתי. ניקח לדוגמא את פסוקי הזכרונות. כשאומרים את הפסוק "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ" (בראשית ח, א) - צריך לחשוב: מה זה בא ללמד אותנו? חשבתם על זה בראש השנה דאשתקד? אז לפחות תחשבו על כך השנה.

נתאר נא את נח, ששט לו במרחבי האוקיינוס. הים סוער מאוד, וסביבו אין דבר מלבד המבול. "מבול" פירושו חורבן, מלשון "בלה" - העולם כולו נחרב מחמת חטאי הדור.

ונח ומשפחתו הם היחידים שנותרו. מה יהיה? ואז, סוף סוף, "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ" - הוי אומר, מי שנשאר נאמן לה, הוא זה שייזכר. כל העולם סביבנו מלא בחוטאים. אנחנו מוקפים בדברים נוראיים: כפירה, פריצות, טלוויזיה, ספריות - ואנחנו, היהודים הנאמנים, אנחנו נמצאים בתוך תיבה. וכפי שהקב"ה זכר את נח, כך הוא יזכור את יוצאי חלציו.

פרנסה מן השמים

הנה לנו זכרון נוסף: "טָרַף נָתַן לַיְרָאִיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ" (תהילים קיא, ה). אדם עמל לפרנסתו - במפעל, במשרד, בחווה, ומרוויח את פת לחמו, עליו לדעת שה' הוא זה שנותן לו הכל. הוא זוכר את בריתו.

האם אנחנו זוכרים את זה? אנשים שבים הביתה מהחנות, עמוסים בקניות. העולם כולו עסוק בסחיבת שקיות מלאות מזון מהמרכולים, מהקצביות. המקררים עמוסים עד להתפקע במאכלים, וכך גם המזוות והארונות. האם הם מודים לקב"ה על כך שהוא מאכיל אותם? האם הם חושבים על כך שה' הוא זה שמספק להם את המזון? "מה זאת אומרת", הם אומרים. "אנחנו שילמנו על הקניות הללו, זה הכסף שלנו".

הו, בדיוק בשביל זה אנחנו זקוקים לראש השנה - כדי להתכונן לשנה ארוכה של קניות. כדי להזכיר לעצמנו שהקב"ה ממלא את הבטחתי; הוא "זן העולם כולו". זוהי בחינה אחת של זכרונות שעליה עלינו לחשוב בראש השנה; בשנה הבעל"ט, יהיה לי מבט אחר על צ'ק המשכורת ועל שקיות הקניות. אני לא אחשוב שזה אני, אלא אזכור שזהו הברית של הקב"ה.

בנו חזרה לבית החולים. הסטירה הזו הצילה את חייו! בזכותה הוא יזכה לאכול עוד הרבה גלידה!

לפעמים התשובה היא לא

הרי שלא בהכרח הקב"ה יתן לנו בדיוק את מה שאנחנו רוצים. אנחנו לא הרופא, ואיננו רושמים לעצמנו את המרשם; הוא יודע יותר טוב מאיתנו מה טוב לנו! אבל זאת עלינו לדעת - התפילה שלנו עזרה. אין מושג של תפילה שנכשלה, כי ככל שמתפללים בצורה נכונה יותר, כך קונים שלמות הדעת גדולה יותר.

ולעולם אין לדעת - אולי הקב"ה מחכה לתפילותיך, ואז הוא יאמר: "ובכן בני, מכיון שהתפללת אלי, אני אורה לרופאים להוריד אותך משולחן הניתוחים". ואז הם יעיניו שוב בבדיקות שלך ויאמרו: "היתה פה טעות. האבחון היה שגוי. קדימה - חזרה לחנות הממתקים!"

לפעמים התשובה היא כן

דברים כאלה קורים. במקרים רבים מתברר שהיה אבחון שגוי. יש אנשים שמאובחנים כחולים במחלה סופנית - והם שורדים. וכשהחולה נרפא מחוליו לאחר שהרופא לא נתן לו סיכוי - הרופא קבע שנותרו לו רק כשלושה שבועות לחיות, והאיש המשיך לחיות במשך שלושים שנה; הדברים האלו מתרחשים שוב ושוב - וכשמעמתיים את הרופאים עם המציאות הזו, הם אומרים: "ובכן, היה פה אבחון שגוי".

אז תמשיך להתפלל, ואולי הקב"ה יהפוך את האבחון לשגוי. אך בין אם הקב"ה אכן ענה לתפילתך בהתאם למה שקיווית שיהיה ובין אם לא, הרי שאתה קיבלת מתנה יקרה בהרבה - מתנה ושמה 'דעת'. ומתנה זו, שלמות זו, תלווה אותך הרבה הרבה מעבר לכל מתנה אחרת שהיית יכול לבקש!

ב' - יום של התחדשות הדעת

יום של שינוי

הנה כי כן, כעת נוכל להבין טוב יותר את הגישה הנכונה שצריכה להיות לנו כלפי ראש השנה; ראש השנה אינו יום של בקשות, יום שבו מנסים להשיג את מבוקשנו. זהו יום של **שינוי בדעתנו**. התפילות הן ארוכות, והן מלאות ביסודות רבים - כי **זהו היום!** היום של "זְכֹרֶן תְּרוּעָה" - להריע כדי לזכור, זוהי הדרך הטובה ביותר לפתוח דף חדש; זוהי הזדמנות לזכור ולשנן את היסודות הגדולים, ובכך לקנות דעת חדשה.

זהו עניינם של כל אותם פסוקי מלכויות, זכרונות ושופרות, אותם אנו מזכירים בתפילת מוסף של ראש השנה. יש אנשים שחושבים שמדובר במשחק - משחק התאמה. מוטל עלינו להזכיר עשרה פסוקים של זכרונות,

מונים את חודשי השנה על פי האופן שבו מדברת התורה: "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" - הספירה מתחילה תמיד מחודש ניסן, שהוא החודש הראשון. מדוע אם כן שראש השנה לא יהיה בראש חודש ניסן?

הענין הוא כך: בראש השנה אנחנו אומרים שוב ושוב: "היום הרת עולם" - היום הוא יום ההולדת של העולם, כי העולם נברא בא' בתשרי. ולכן, למרות שניסן הוא יום ההולדת של עם ישראל, שכן ביציאת מצרים הפכנו לאומה, אך ישנו שיקול אחר, והוא, יום ההולדת של העולם, שהוא היום בו הקב"ה ברא הכל - כי זהו היום שבו הוא נעשה למלך.

אזי מלך שמו נקרא

כך אנו אמרים בתפילה. אנו מזכירים את בריאת העולם, ואומרים: "המלך המרומם לבדו מאז". ונשאלת השאלה, האם השי"ת היה מרומם רק "מאז" בריאת העולם ולא קודם לכן? האם הוא זקוק לעולם שירומם אותו?

התשובה היא, שתכלית הבריאה היא שהשי"ת יהיה מרומם **בדעתם של בני אדם**. התכלית אינה שהוא יהיה המלך, אלא שבני אדם ישיגו את השלמות של הכרת מלכותו. זוהי התכלית העיקרית של הבריאה - ללמוד שה' הוא המלך.

"המלך המרומם לבדו מאז" - מאז שברא את העולם והאדם, כי זו הסיבה שהוא ברא הכל. כאשר ברא הקב"ה את היקום שלנו ומילא אותו בכל תופעות הבריאה הקיימות בו, הרי שהתכלית הראשית היתה, שהאדם יוכל להבחין בתכנון ובתכלית המתגלה מהם, יבחין בחכמה שהם מבטאים, ויבין בצורה הבהירה ביותר, מכל מה שמתגלה לנגד עיניו, שיש בורא לעולם. זה הפירוש להמליך את הקב"ה - כשרואים את הבורא יתברך בכל מקום שאליו פונים. כשכל פרט בבריאה מזכיר לנו את הקב"ה - זה נקרא "ה' מלך".

הנחת היסודות

וראש השנה - הוא היום שמוקדש לענין זה. כמובן שאין זה היום שבו אנו **קונים** את הענין הזה - היום הוא קצר מדי בשביל זה - אבל זהו היום שבו עלינו **לחשוב** אודות התכלית הזו, **ולשעבד** את עצמנו אליה מחדש. "היום הרת עולם" - יום הבריאה, זהו היום שבו אנו מתחילים את המשך השנה.

בראש השנה אנחנו אומרים: השנה, אני אביט ביקום עם עיניים של התורה, עם עיניים שאותן קניתי בראש השנה. אני לא אאמץ את מבטם של השקרנים, של מסלפי העובדות. אני אעשה שימוש בשכל הישר שבו ניחנתי, וכל פרט בבריאה שאותו אני רואה, יחזק אצלי את האמונה

השקפות התורה מאירות את דרכנו

והנה, יש עוד הרבה עניינים שמוזכרים בתפילת מוסף, אבל כפי שאמרתי בהתחלה, אין לנו זמן לדבר על כולם. אבל לכל הפחות עלינו ללמוד מהדוגמאות הנ"ל את היסוד הזה, שראש השנה אינו יום של בחינה אחת, של ענין אחד. זהו יום שבו עלינו להחדיר לנפשנו את השקפות התורה שיהוו את הבסיס לכל המשך השנה. רק כך תהיה לנו שנה של הצלחה - רק אם יהיה לנו ראש של תורה. מה עוד יוכל להאיר את דרכנו בעולם? הניו יורק טיימס? השוטה שמדבר אליך מתוך מכשיר הרדיו? "יָר לְרַגְלֵי דְבָרָךָ וְאֹר לְנִתְיָבְתִי" (תהילים קיט, קיא) דבר ה' הוא זה שמאיר את דרכנו!

אז בעוד החזן עסוק בעסקיו שלו - הוי אומר, לשמור על הניגון הנכון, אתה תנצל את הזמן לעסקים **שליך**, ותחשוב על כל הדברים שאותם אתה מנסה להשיג במהלך ראש השנה. תקדיש קצת זמן לפסוקים, תחשוב על מה שהם מלמדים אותך.

וכך, בעודנו מתפללים, אנחנו גורמים לעצמנו לחשוב על היסודות הגדולים שלשמם ניתן לנו ראש השנה. "זכרון" - זהו יום של זכירה. "ואם כך תעשו", אומר לנו הקב"ה, "אני אזכור אתכם. כשאני רואה שאתם מקדמים את פני השנה החדשה עם ראש חדש, עם השקפות חדשות, אני אתן לכם שנה שתהיה טובה עבורכם".

היסוד המרכזי

והנה, מבין כל העניינים שמצופה מאיתנו לזכור בראש השנה, הענין היסודי והדחוף ביותר הוא "ה' מלך". כל שאר העניינים - תקיעת שופר, התפילות, פסוקי מלכויות, זכרונות ושופרות, ואפילו המנהגים כולם - כל האלה הם תת-נושאים של הענין היסודי ביותר שעליו אנו חייבים לחשוב בראש השנה: שה' הוא המלך! זוהי עבודת ראש השנה; זהו העיקר, הלב של היום הזה.

ולכן, אם אנחנו עומדים לשנות את דעתנו באיזה שהוא תחום, הנושא הזה צריך להיות הראשון; זה הדבר הראשון והאחרון שעליו אנו צריכים לחשוב. הרקע של כל התפילות, כל המחשבות הוא זה: ה' מלך!

כמובן שצריך לדעת מה שאומרים. לזעוק "ה' מלך" כפי שהגוי צועק ומריע לכבוד קבוצת הספורט האהודה עליו - זה כלום. אם אנחנו רוצים שלמילים הללו תהיה את ההשפעה הרצויה, הן חייבות להיות מגובות במחשבות מוצקות.

יום ההולדת של העולם

נפתח אפוא בשאלה: מדוע א' בתשרי נבחר להיות ראש השנה, לעומת א' בניסן? הלא התורה קובעת שחודש ניסן 'רִאשׁוֹן הוּא לְכֹם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה' (שמות יב, ב). אנחנו

עולם" - לאחר החכמה, הדבר השני שהבריאה זועקת הוא "טובו" - חסדו של הבורא יתברך. בכל מקום שאליו פונים, בכל פרט ופרט בבריאה, ניתן לראות לא רק את גדולת הבורא, אלא גם את טובו.

אכן, יתכן ולא תמיד הדבר גלוי לעין. אנשים שואלים, מדוע יש צורך בנחשים? מדוע יש צורך בדבורים? בוודאי שהדבורים הם חסד ה'. בוודאי שהנחשים נכללים ב"טובו". יום אחד נעסוק גם בזה. הדבר נכון גם לגבי הבואשים. הבואשים הם גם כן "טובו". אלא שלוקח זמן להסביר את הכל.

נדרשת בחינה

לכן מצוה עלינו החובות הלבבות בשער הבחינה, להקדיש זמן לבחון וללמוד את כל התופעות בבריאה. מי שמביט על העולם במבט של פרה, לא יגיע מדי רחוק. צריך דעת כדי לגלות לא רק את הבחינה של חכמת הבורא, את התכליתיות שלו, אלא גם את טובו וחסדו. וגם אם לפעמים איננו מסוגלים להסביר זאת כאן ועכשיו, הרי שככל שאנחנו מתבגרים ומחכימים, ככל שיכולת החשיבה והתפיסה שלנו מתחדדת, אנחנו נבחין בכך.

אבל לכל הפחות עלינו להחדיר את היסוד הזה אל תוך הראש. לזה נועד ראש השנה - כדי ליצור ראש מלא ביסודות. והיסוד הזה הוא יסוד חשוב - מלבד היותו של השי"ת מלך רב חכמה, הוא גם מלך רב חסד.

התפוח המונח לפניך לא נועד רק להעיד על מי שעיצב אותו, אלא אף להעיד שחלק מעיצוב-העל של העולם הוא, שתפוחים הם טובים למאכל! זו הסיבה שכאשר התפוח נהיה בשל, הוא מרפה את אחיזתו מהעץ ונושר. מדוע התפוחים לא נשארים על העץ? שהציפורים יעלו ויאכלו אותם. לא! התפוח נושר משום שבני אדם אינם מסוגלים לעוף. עץ התפוחים מלמד אותנו אפוא, שתכליתו של התפוח היא שהוא ינשור כדי שנוכל לאכול אותו. מלך הבריאה רוצה שלא רק נתפעל מהתפוח אלא שגם נהנה ממנו, ולכן הוא ברא אותו כך שהוא יפול מהעץ.

מה שניוטון לא גילה

מספרים שכאשר ניוטון ישב בצילו של עץ תפוחים, נפל לו תפוח על הראש, והוא החל לחשוב: "רגע, מדוע התפוח נפל כלפי מטה ולא כלפי מעלה?" הוא היה גוי חכם; הוא חשב לעצמו - למה זה לא נפל כלפי מעלה? וכך הוא גילה את החוק ששמו 'כח המשיכה'. כדור הארץ גדול יותר מהתפוח, ולכן הוא מושך אליו את התפוח. הו! חכמה עצומה ביותר!

אבל ניוטון עצר מוקדם מדי! היה לו לגלות את החוק ששמו "טובו"! היה לו לשאול: "מדוע התפוח בכלל נשר? למה שהוא לא ישאר על העץ? מדוע הענפים אינם

הברורה שיש בורא לעולם. ולמרות שהאמונה הזו תתחזק ותתעצם מיום ליום, הרי שאת היסוד של המלכת הקב"ה במהלך כל השנה כולה, אני אניח וְאֶקְבֵּעַ בראש השנה".

התפוח והמלך

כשטובלים את התפוח בדבש, כדאי לחשוב על כך שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה; זו התכלית של הדבש, לעורר אותנו להתפלל על כך. אלא שיש ענין חשוב עוד יותר. התפוח! כי התפוח מזכיר לנו את הבורא, את המלך! התפוח?! מזכיר לנו את המלך?

בהחלט. כי כיצד יתכן דבר כזה? האם אתה יכול לייצר תפוח? האם חברת 'דופונט' (א.ה. חברת הכימיקלים הגדולה בעולם) מסוגלת לייצר תפוח? האם אי פעם הם יהיו מסוגלים לכך? לעולם לא! גם לא בעוד מיליון שנה! התפוח כולל בתוכו כל כך הרבה חכמה, תחכום ותכנון, שלעולם לא יהיה להם מספיק ידע כדי לייצר ולו פרי אחד. הם לעולם לא יצליחו לשחזר את המכשור הדרוש לכך, ולא משנה כמה הם ינסו.

התחלה חדשה

אז בעוד כולם עסוקים באמירת ה"יהי רצון", תוסיף אתה מחשבה נוספת: "ראה את הנס הגדול הזה שמונח כאן על השולחן!"

בתפוח קיימת תופעה מדהימה מאין כמותה - הוא עטוף בציפוי שעוותי-פלסטי דק ביותר. מצד אחד הציפוי אינו קשה מדי, וכך השיניים מסוגלות לנגוס בו, אך מצד שני הוא חזק דיו כדי להגין על הפרי במשך זמן רב - לא רק במהלך החודשים הרבים שבהם הוא תלוי על העץ, אלא גם זמן רב לאחר שהוא נקטף. אם לא חותכים את התפוח, הוא ישאר טרי על השולחן במשך ימים. זהו מזון שעטוף בציפוי שמגן עליו, ובבוא הזמן ניתן לאוכלו יחד עם הציפוי! מי שמבין שיום הולדת העולם הוא היום שבו יש להביט בבריאה ולהמליך את הבורא, יודע שהתפוח הינו דוגמא אחת בלבד מתוך מיליונים. הוא יודע ש"גדלו וטובו מלא עולם" - חכמת הבורא יתברך ממלאת את העולם כולו; הבריאה מתפקעת מרוב שהיא מעידה על המלך, וכך הוא מכין את דעתו לשנה מוצלחת של הכרזת: "ה' מלך".

ג' - שבת של התחדשות הדעת

מלך רב חסד

אבל טרם סיימנו, כי כעת אנחנו מגיעים לבחינה השניה של מלכות ה'. הבחינה הראשונה היא "גדלו" - חכמתו, ש"מלא עולם" - שניכר בכל פרט בבריאה. זה החלק הראשון של "ה' מלך". אבל ישנם שני דברים שהם "מלא

סלמון גדול, פורל גדול, עצור לחצי שניה והבט בהם. אה! איזה פלא גדול, שבאמצע הים הדגים נפגשו והולידו פירות כל כך טעימים, כדי שאנשים יתענגו עליהם ויעריכו את חסד ה'.

אה! ולזה נועדה השבת! לכן נהגו כל בית ישראל לאכול דגים בשבת. דגים הם תענוג. זהו חלק משמחת השבת, כדי ללמוד את חסד ה'.

מעבודה לעבודה

זה מביא אותנו ללוח השנה הנוכחי. השנה, כאשר ראש השנה חל בסמוך לשבת, יש לנו הזדמנות מיוחדת. יש אנשים שמתלוננים על כך. התקשר אלי יהודי ותינה בפני: "מה אני אעשה שלושה ימים ברציפות?" הוא טוען שהוא מרגיש כאדם הסובל מ'קדחת הבקתה'ו, כאילו הוא נמצא במצור בן שלושה ימים.

אך לא! בדיוק להיפך! כשראש השנה חל כך - זוהי זכות מיוחדת! יש בזה ברכה מיוחדת, כי זוהי הזדמנות לקחת את היסודות של ראש השנה, ולהיכנס מיד אל קדושת השבת. ביכולתנו לקחת את כל העבודה שהשקענו בראש השנה - זה מה שלמדנו היום, שזוהי עבודה - את כל עבודת שינוי הדעת שלנו, ולהתחיל מיד ליישם אותה.

השבת הראשונה

אנחנו יכולים להתחיל מיד בעבודה, כי השבת נועדה אף היא לזיכרון, שהרי היא "זכר למעשה בראשית" - תכליתה של השבת היא לזכור שהעולם נברא יש מאין. כפי שבראש השנה אנחנו אומרים: "היום הרת עולם" - היום הוא יום ההולדת של העולם, שכן בראש השנה הקב"ה ברא את העולם ונעשה מלך - כך שמחת השבת נועדה אף היא להעלות על נס את בריאת העולם. שבת הוא יום מיוחד שחל פעם בשבוע, שנועד לחזק ולקבע את הראש הַחֲדָשׁ לו זכינו בראש השנה, וזו עבודתנו בשבת.

בשבת אנחנו מזכירים לעצמנו שקודם בריאת העולם לא היה דבר - "אין". רק הקב"ה לבדו היה קיים, וכשהוא אמר "יהי", הוא היווה את הכל. אז הוא נעשה מלך, כי הבריאה, שהיא "חכמה עמוקה שאין בה קץ" (עי' רמב"ם פ"ב מהלכות דעות ה"ג), היא זו שמכריזה עליו כמלך. נמצא ששבת הוא זמן של מלכות ה'.

תענוג של הצלחה

אתה יושב על יד השולחן בשבת ומתענג על הציולנט. איזה טעם נפלא! אבל אל תחשוב שזה גשמיות. זה כולו רוחניות! "טועמיה חיים זכו" - פירוש, חיי העולם הבא.

איזו אמירה מדהימה. יושב לו אדם - הוא לא מתענה, לא מתפלל, וגם לא אומר תהילים או לומד גמרא. הוא

נושרים? גם העלים אינם נושרים עד שמגיע הסתיו. למה שהתפוח ינשור כשהוא נהיה בשל?

"למה הוא לא נשר כשהוא עוד היה ירוק, טרם הספיק להתבשל? התפוח המתין עד שהוא יהיה בשל ומתוק ורך, ואז הוא נפל מעצמו. הו! זה בגלל שה' ברא את העולם הזה כדי שנבחין בטובו, כדי שנטעם מחסדו ונשיג הכרה יותר ויותר גדולה במלך שברא הכל בשבילנו".

הבצל מדבר

אילו ניוטון היה מגלה את התגלית הזו, הוא היה הופך לאדם גדול. אבל הוא לא היה גדול מספיק בשביל זה. אמנם הוא גילה את החוק של כח המשיכה, אבל את החוק של "חֶסֶד ה' מְלֵאָה הָאֲרֶז" (תהילים לג, ה) - את זה הוא לא גילה.

אבל עלינו מוטל **כן** לגלות את זה! ולא רק בתפוחים! גם בבצלים! שאל אותי מישהו - צחקתי כששמעתי את השאלה הזו - אבל זוהי שאלה חשובה: "מדוע ברא ה' בצלים?" שאל האיש. "מי צריך אותם בכלל?"

והתשובה היא - כי הם טעימים. כשאני הולך ברחוב ועובר על יד חנות, שלידה מונח שק של בצלים, אני מתרגש! אה! בצלים! הם כל כך מוסיפים לכל מיני תבשילים, וכן למאכלים נוספים. מה היינו עושים בלי בצלים?! העולם שלנו לא היה עולם בלעדיהם!

אז לשם מה אנחנו זקוקים לבצלים? כדי שיהיה לנו עוד חפץ שיסייע לנו להכריז שה' הוא המלך! מעולם לא שמעתם דיבורים כאלה? אז טוב שהגעתם לכאן הערב. הבצלים נבראו בשביל "ה' מלך"!

מחשבות של תשליך

כך גם הדגים. אנחנו לא רק מביטים בדגים שבמים או באקווריום ומתפעלים. אנחנו גם אוכלים אותם. לכן, כשמגיע הזמן לאמירת תשליך, אני מתרגש. רוצים לדעת למה? כי אני חושב: "תראה מה ה' עושה למעננו! הדגים בים נפגשים ללא שום שדכנים. הם פרים ורבים בים. ומדוע? יש לכך תכלית אחת: כדי שיהיו לנו עוד דגים לאכול". על זה אני חושב בעת אמירת תשליך. "איזה נס הוא זה, שהדגים נפגשים במעמקי הים ומולידים עוד דגים. איזה נפלאות הבורא וחסד ה'". צריך להתפעל מהענין הזה.

ולא צריך לחכות לתשליך. כשעוברים על יד חנות הדגים ורואים דגים בחלון הראווה, זוהי הזדמנות טובה לעצור ולהתבונן. הדגים האלה שאתה רואה לא נוצרו בחנות; הם הגיעו מהים. אז כשאתה עובר על יד חנות דגים בערב שבת ורואה דגים גדולים ועסיסיים - קרפיון גדול,

1 כינוי לתופעות רגשיות ונפשיות העשויות להופיע עקב בדידות מתמשכת.

מוכרחים לשוב לזה. ולכן התפקיד הראשי המוטל עלינו בראש השנה הוא לבנות את הדעת הזו בקרבנו. וכשיש לנו את ההזדמנות לְחַיֹּת את התפקיד הזה, מיד בסמוך לראש השנה, הרי שזוהי ההתחלה המעולה ביותר לשנה החדשה.

כעת זמננו תם, ואני מברך את כולכם:

תכתבו ותחתמו כולכם לאלתר לחיים ולשלום בספרן של צדיקים גמורים!

שאלה:

הרב אמר (בשיחה אחרת שבסיומה נשאלה שאלה זו) שבימים אלו שלפני ראש השנה, עלינו לעסוק בזכירת כל הטוב שה' עשה עמנו מאז ראש השנה בשנה שעברה. האם לא מוטל כעת לנצל את הזמן הקצר שעוד נותר לנו כדי לחשוב על חטאינו, ולקבל קבלות שעל ידן נשתפר בשנה הבאה עלינו לטובה?

תשובה:

אמרתי שזה "חלק מהעבודה המוטלת עלינו". למען האמת, הרבה מאוד עבודה מוטלת עלינו, כך שלא נותר לנו די זמן, עד מחר בשקיעה, כדי לעשות את מה שצריך לעשות. אבל לזכור את כל הטובות שעשה עמנו הקב"ה בשנה החולפת ולהודות לו עליהן, הוא בהחלט חלק חשוב מאוד מההכנה שלנו לראש השנה.

אז במקום לדאוג ולחשוב איך להכניס את הכל בזמן שנותר, אומר לך מה לעשות. הקדש חמש דקות כדי לחשוב על השנה שחלפה - על כל הדברים הטובים שה' נתן לך מלפני שנה בדיוק ועד היום. אם תעשה כך תהיה אדם גדול. ואז תקדיש חמש דקות נוספות כדי לחשוב על קבלות לשנה הבעל"ט, ואז אתה תהיה אדם גדול עוד יותר. עשר הדקות הללו יהיו הישג אדיר. אם לאחר שישבת כאן למשך שעה וחצי, תצא ותחשוב במשך חמש דקות, עליך לדעת שאתה אדם יוצא מן הכלל. אתה "דגול מרבבה" - אחד מתוך עשרת אלפים. אין כמוך.

מי חושב במשך חמש דקות תמימות על הכרת הטוב לה' על השנה החולפת? ומי חושב במשך חמש דקות על קבלות לשיפור עצמי בשנה הקרובה? אנשים מדברים על זה, אבל לא יותר מכך. לכן אמרתי בתחילת השיחה, שאם תעשה זאת בקנה מידה קטן, אתה תתעלה ותצמח גבוה הרבה מעבר לכל חבריך.

יושב ואוכל מאכלי שבת טעימים להפליא, ובזה הוא זוכה לחיי עולם הבא! כיצד זה יתכן? כי הוא ממלא את תפקידו, הוא לומד את היסוד הגדול של "גדלו וטובו מלא עולם", של הכרת מלכות ה' באמצעות בריותיו.

אבל לא רק על ידי ראייה. החלות אמנם יפות כל כך; הן מהוות ביטוי כל כך מעודן של חכמת הבורא - חבל שצריך לאכול אותם. אבל למעשה, זה לא חבל בכלל, כי על ידי אכילתם אנחנו בולעים את היסוד הזה. היסוד של "גדלו וטובו מלא עולם" חודר אל תוכנו יחד עם המאכלים המשובחים.

שינה של הצלחה

לא רק הצ'ולנט והחלה; גם השינה בשבת. אמנם אני לא ממליץ לבלות את כל השבת במיטה, אבל שינה בשבת תענוג - תנומה של חצי שעה בשבת בצהריים היא תענוג. שינה טובה היא דבר מענג יותר מהמאכלים המשובחים ביותר. אתה קם מהשינה רענן, ואתה מרגיש אדם חדש. ומי הפך את השינה למענגת כל כך? בורא העולם.

כמו ראש השנה, גם השבת מלמדת אותנו את שני היסודות: העולם נברא על ידי מעצב-על. "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה" - הוא ברא הכל בחכמתו. כן, זהו היסוד הראשון - "אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה". אבל מיד בעקבותיו של יסוד זה מגיע היסוד השני: "וַיִּהְיֶה טוֹב מְאֹד" (בראשית א, לא). לא רק "טוב", אלא "טוב מאוד"!

ואם ה' אומר שזה טוב מאוד, עלינו להאמין לו. זהו עולם טוב מאוד! וכשחושבים מחשבה זו, זוהי "שבתדיק מחשבה" [מחשבה שבתית]; זו התחלה נפלאה לשנה חדשה. זהו קיום של הקבלה שקיבלנו על עצמנו בראש השנה.

ההתחלה המעולה ביותר

אם לסכם את מה שדיברנו, ראש השנה הוא יום שבו אנו מכינים את הלך המחשבות שלנו, על מנת שנהיה מוכנים לקראת השנה החדשה. כמובן שכל אחד ואחד עסוק גם במחשבותיו שלו. כל אחד חושב על השנה הטובה שהוא מבקש עליה. האחד מבקש פרנסה, השני בריאות איתנה, והשלישי מתפלל על השידוכים של ילדיו. מה הבעיה? אין שום בעיה בלחשוב על כל הדברים הללו.

אולם המטרה העיקרית של ראש השנה היא לחזור בתשובה בדעת שלנו; לשוב לכל יסודות האמת. לשוב לעיקרי התורה היסודיים נזדקק להם במהלך השנה. אנחנו